

Токму тоа изобилство на библиографски податоци, поврзани со овде третираните проблеми, придонесува оваа мала по обем и формат, а содржински богата книга да стане настолно раководство за грчкото јазикознание. Деталниот индекс, предметен и на зборови (микенски и алфабетски грчки) на крајот во голема мера го олеснува служењето со неа. Наменета е пред сè за класични филолози што го изучуваат грчкиот јазик, но од интерес е и за поширок круг на индоевропеисти. Посебно е корисна за микенолози.

Микенскиот јазичен слој влегува во сите области на граматичката структура на грчкиот јазик. Само во синтаксата микенскиот удел е поскромнен, зашто линеарните Бе текстови, пишувани со лапидарен стил, немаат некоја посложена синтакса. Сепак, предлозите и функциите на падежите во овие текстови се земени под внимание, зашто исполнуваат важни синтаксички функции. Инаку одделите за лексиката, морфологијата и фонологијата се збогатени со нов материјал кој досега не влегувал во прирачници од ваков вид. Бидејќи микенскиот јазичен материјал не е даден изолирано, а е вклопен органски во контекстот со помикенскиот грчки, тој претставува неразделна компонента во историскиот развој на грчкиот и на поширок и.-е. план. Особено е значаен придонесот на микенскиот во доменот на грчката етимологија, каде што во етимолошките речници на грчкиот веќе се извршени повеќе корекции на поранешни претпоставки, особено во спорните случаи дали имало или не дигама и лабиовелар.

Поради сето тоа треба со задоволство да се поздрави појавата на вака драгоцен прирачник и да му се честита на авторот за успешно извршената задача која обично им се доверува на најавторитетни класични филолози.

П. Хр. Илиевски,
Кеј „13 ноември“, 20, Скопје.

M. J. OSBORNE – S. G. BYRNE, *A Lexicon of Greek Personal Names II, ATTICA*, The British Academy, Clarendon Press, Oxford 1994, XXI + 510, 4⁰.¹

Во рамките на меѓународниот проект *A Lexicon of Greek Personal Names* под покровителство на Британската академија и главно уредништво на чело со P. Fraser од Oxford, излезе и II-от том на оваа капитална шест-томна едиција, подготвен од M. J. Osborne и S. G. Byrne. Тој содржи комплетен преглед (име, место и време на живеење, професија, ако е позната, и други просопографски генералии) на секое лице што може да се идентификува како жител на античка Атина од литературни извори, натписи, папируси, вази, монети и други предмети. Податоците за жителите на Атина во античко време се, главно, од епиграфска природа, а тоа особено се однесува за хеленистичкиот и римскиот период, за кој

¹ Сметам за потребно и од ова место да ѝ искажам искрена благодарност на Проф. Anna Morpurgo-Davies за љубезноста што ме снабди со оваа драгоцената книга.

литерарните извори се скудни. Наменет е да служи едновременно и како просопографија и како именик. Со првото својство има за цел да ја замени *Prosopographia Attica* на J. Kirchner, објавена во 1903, а како именик претставува прилог кон *LGPN* со атинскиот антропонимски фонд. И Kirchner го комплетира својот труд претежно врз основа на епиграфски материјал, пред сè од атинската агора.

По обем, формат и начин на обработка овој том е ист како и првиот, објавен пред шест години од P. Fraser и E. Mattheus во 1987 (сп. приказ во Ж.А. 39, 1989, 87–89), каде што се подробно објаснети и принципите за обработка на материјалот од целиот труд. Но при сета нивна надворешна идентичност, има и извесни разлики како во местото и начинот на обработката, така и во составот на антропонимскиот и просопографскиот материјал, собирајќи не само од издавачите, а и од други соработници.

Подобрен опис за подготовката и дефинитивното оформување на овој том се содржи во Предговорот и Уводот од M. J. Osborne, P. M. Fraser и E. Mattheus. Томот е подготвен, речиси, исцело во Австралија, далеку од централниот работен тим во Оксфорд. Меѓутоа, обработениот на компјутер материјал со електронска пошта бил испраќан во Англија, Лондон и Оксфорд, каде што бил ревидиран и дефинитивно подготвен за печат.

Осборн забележува дека 16 години му посветил на овој том, колку што работел и Kirchner над својата *Атичка просопографија*. Истакнува три основни причини за чие совладување било потребно така долго време:

Прво, собирањето на обилниот антропонимски и просопографски материјал од атинскиот и атичкиот регион кои, како што е познато, се извонредно богати со писмени извори. Волуминозниот материјал продолжувал да расте не само од новооткриени натписи, а и од постари, познати само од кратки археолошки извештаи без подробен опис. Обновениот *SEG (Supplementum Epigraphicum Graecum)* ја олеснил работата околу собирањето податоци, но тие се овде неполни и еклектички. Суплементите не ги содржат сите надгробни споменици, а и голем број камени фрагменти чекаат на реставрација. Најмногу време на истражувачкиот тим му апсорбирало прегледувањето на разни списанија со расфрлан епиграфски материјал што не се содржи во *SEG*. Сам Осборн подредил околу 300 надгробни споменици кои содржат важни просопографски и антропонимски податоци. Со години тие споменици лежеле заборавени во разни остави и биле недостапни за проучување. Меѓу нив се најдени и многубројни атински непубликувани епитафи, а нивните имиња со други лични податоци сега се вклучени во овој том.

Втора причина што му одзела на авторот многу време е изградувањето на критериум и утврдувањето на принципи за вклучување или елиминирање на имиња и други информации во текстот. Не е лесно да се установи со сигурност кои лица биле *нависјина*, *веројатно*, или *можеби* Атињани. За овој том бил собран двојно поголем материјал, но бројот на странци, регистрирани во оваа античка метропола, е извонредно висок. Тие се препознатливи по нивните етници. Судејќи по надгробните споменици, на кои се регистрирани повеќе генерации од исти фамилии, погребани во Атина, може да се заклучи дека тие имале овде постојано местожителство. Етниците, меѓутоа, ги упатуваат кон нивниот роден град. Сосема е природно во вакви случаи да се јави колебање за вклучување или исклучување на такви имиња. Освен тоа, има голем број на лица

од непознато потекло. Страниците во *Αἰσικκῆαια ὑποσηοῖδραφία* на Кирхнер се издвоени во посебен оддел, а Осборн веќе комплетираше посебен Речник на вакви лица под наслов *A Lexicon of Foreigners in Athens* со многу поголем број на имиња.

Како трета причина Осборн ги истакнува своите чести патувања и обврски во Ланкастер, Принстон, Левен, Мелбурн и др. Решителен стимул за излегување од стагнацијата и забрзување на работата настанал со изборот на S. G. Вугне во средината на 80-те години за асистент и неговото вклучување во проектот. Во последните неколку години Вугне презел огромни задачи околу проверката на собраните и сложени во компјутер податоци. Сите епиграфски извори, користени во овој том, биле претресени и критички проверени. Во 1992 год. тој престојувал во Оксфорд, каде што ја совладал уште подобро техниката околу обработката на овој материјал и со правал станал коавтор на вториот том од *LGPN*.

Антропонимскиот материјал во II-от том е уреден врз принципите на претходниот, но извесни модификации биле неизбежни поради специфичноста и комплексноста на атинските податоци.

Имињата се внесени под нивната нормализирана форма според правилата утврдени во Предговорот и применети во текстот на првиот том. Така на пр. името Βεῖθυς е дадено под Βίθυς, Πρεῖμος под Πρίμος, Εἰλιάδης под Ἴλιάδης и др., но и сите примери со Βεῖθυς, Πρεῖμος итн. се дадени под насловното име.

Посебно внимание му се посветува на местото од каде потекнувало, одн. каде живеело лицето. За секое лице тоа е класирано според степенот на сигурност во четири можни категории: *Αἴσινα* без никаква определба, значи сигурно; *Αἴσινα*, *ἰλεμενσка* или *δεμοῖσка* афилијаџија – веројатно; *Αἴσινα?* – возможно и, најпосле *Αἴσινα** – лицето живеело во Атина, не било роб нити посетител, но не му е познато потеклото. Оваа категорија е мошне хетерогена.

Датирањето е подредено според хронолошкиот ред. Ако нема попрецизно определување со години, син и татко се дадени со иста дата.

Референците се ограничени само на поважни и понови капитални изданија на *IG*, *SEG*, *Ath. Agora*, а списанија не се цитираат.

Очигледно, најголемо внимание е посветено на просопографските податоци. Иако овој том е дел од ономастички проект, тој напoлно ќе ја замени и дополни *Prosopographia Attica* на J. Kirchner, со *Nachträge* од J. Sundwall. Просопографијата на Кирхнер содржи материјал до I век пред Хр., а огромниот каталог на Атињани во императорскиот период, кој досега не бил достапен, е вклучен во овој том.

Најголем проблем на издавачот му задавала хомонимијата на голем број лица. Тоа се гледа од една макар и бегла споредба со првиот том. Во I-от том се регистрирани 66.486 лица, а во II-ов 62.360, т.е. приближно исто толку. Но додека I-от содржи 14.150 различни имиња, овој само 8.306. ќе приведеме само неколку од пофреквентните примери:

Ἀθηναῖος	I том 44	II том 147
Ἀλέξανδρος	" 242	" 364
Ἀπολώνιος	" 532	" 574
Δημήτριος	" 426	" 782
Διονύσιος	" 608	" 1.103

Факт е дека некои имиња можат да бидат пофреквентни во едни места отколку во други. Природно е името Ἀθηναῖος да биде почесто во Атика, отколку на островите, или на брегот од Мала Азија и Африка. Но вака фрапантни разлики во застапеноста на исти имиња во I и II том се должи и на нееднаквиот број извори од местата во овие томови. Атика, посебно градот Атина, е најобилно претставена со епиграфски и литерарни извори, па затоа со помал репертоар на лични имиња презентира поголем број индивидуи.

Овој том, меѓутоа, има и голема ономастичка вредност. Корисна новина е што тој е снабден со обратен индекс, кој овозможува широки ономастички проверки на имињата. Се предвидува во III-от том, со околу 75.000 регистрирани лица, да се објави интегрален обратен индекс од првите три тома, кои ќе содржат опис на преку 200.000 лица, како што најавува E. Matthews во Предговорот.

Бројот на личните имиња може уште да се намали ако се поврзат различните форми од исти имиња. Во овој том, како и во претходниот, дијалектните варијанти се дадени како посебни имиња, на пр.: Δαμαγόρα : Δημαγόρα, Δαμόκριτος : Δημ., Δαμόφιλος : Δημ., Μνασαγόρας : Μνησ., Μνάσιππος : Μνησ., Στάσιππος : Στησ., Ἀρχέλαος : -λεως, Εὐφάμος : Εὐφημος и др.

Авторите се свесни за забелешките од рецензиите на I-от том дека варијантите, дијалектни форми не се поврзани, но тој недостаток не можел овде да биде отстранет, зашто материјалот за II-ов том веќе бил сложен. Бидејќи компјутерот би можел тоа лесно да го среди, се планира во III-от том да ги дадат на едно место дијалектните форми. Со оглед на тоа што тој том ќе опфаќа имиња од широк ареал со различни дијалекти (Пелопонез и грчкото копно, вклучувајќи ја и Тесалија, Западна Грција, Епир, Илирија, јонските и јадранските острови, Сицилија, колониите во јужна Италија, западна Европа и северна Африка), ваквиот начин на обработка ќе биде од големо значење за ономастичките студии.

Овој труд ќе послужи како незаменлив инструмент за студенти по историја на стариот век и епиграфија. Овде се на едно место собрани објавените, а сега ревидирани, податоци во *Προσωπογραφία* на Кирхнер заедно со новооткриените во последниве 90 години, за секое лице од Атина и/или Атика, почнувајќи од раниот класичен до доцниот римски период. Истовремено трудот претставува значаен прилог и за грчката ономастика. Од комплетните податоци за имињата можат да се изведуваат драгоцените заклучоци за фреквентноста на името, за неговата географска дистрибуција, како и за времето кога се јавува тоа. Појавата на овој том може со радост да се поздравува и да им се честита на издавачите со желба поскоро да ги издадат и останатите томови од *LGPN*.

П. Хр. Илиевски,
Кеј „13 ноември“, 20, Скопје